

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

23 mars 2007

RÉVISION DE LA CONSTITUTION

Projet visant à insérer un titre *1er bis* et un article *7bis* en vue d'inscrire dans la Constitution le développement durable comme objectif de politique générale pour l'État fédéral, les communautés et les régions

RÉVISION DE LA CONSTITUTION

en vue d'y insérer un article relatif au développement durable

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION DE LA RÉVISION DE LA CONSTITUTION ET DE LA RÉFORME DES INSTITUTIONS

PAR

MM. **Charles MICHEL** ET **Geert LAMBERT**

SOMMAIRE

I. Exposés introductifs	3
A. Exposé de Mme Els Van Weert, secrétaire d'État au Développement durable et à l'Économie sociale	3
B. Exposé de M. Jean-Marc Nollet, auteur principal de la proposition de révision de la Constitution en vue d'y insérer un article relatif au développement durable	4
II. Discussion	6
III. Votes	14

Documents précédents :

Doc 51 **2647/ (2005/2006)** :
001 : Projet transmis par le Sénat.
002 et 003 : Amendement.

Doc 51 **2661/ (2005/2006)** :
001 : Révision de la Constitution.

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

23 maart 2007

HERZIENING VAN DE GRONDWET

Ontwerp tot invoeging van een titel *Ibis* en een artikel *7bis* om duurzame ontwikkeling als algemene beleidsdoelstelling voor de federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten in de Grondwet in te schrijven

HERZIENING VAN DE GRONDWET

teneinde er een artikel inzake duurzame ontwikkeling in op te nemen

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN DE GRONDWET EN DE HERVORMING DER INSTELLINGEN

UITGEBRACHT DOOR

DE HEREN **Charles MICHEL** EN **Geert LAMBERT**

INHOUD

I. Inleidende uiteenzettingen	3
A. Uiteenzetting door staatssecretaris voor Duurzame Ontwikkeling en Sociale Economie, mevrouw Els Van Weert	3
B. Uiteenzetting door de heer Jean-Marc Nollet, hoofdindieners van het voorstel tot herziening van de Grondwet teneinde er een artikel inzake duurzame ontwikkeling in op te nemen	4
II. Bespreking	6
III. Stemmingen	14

Voorgaande documenten :

Doc 51 **2647/ (2005/2006)** :
001 : Ontwerp overgezonden door de Senaat.
002 en 003 : Amendement.

Doc 51 **2661/ (2005/2006)** :
001 : Herziening van de Grondwet.

**Composition de la commission à la date du dépôt du rapport /
Samenstelling van de commissie op datum van indiening van het verslag:**
Président/Voorzitter : Herman De Croo

A. — Titulaires / Vaste leden :

VLD Alfons Borginon, Herman De Croo, Stef Goris
 PS Talbia Belhouari, Alisson De Clercq, Marie-Claire Lambert
 MR Hervé Hasquin, Olivier Maingain, Charles Michel
 SPA-SPIRIT Philippe De Coene, David Geerts, Geert Lambert
 CD&V Paul Tant, Servais Verherstraeten
 Vlaams Belang Koen Bultinck, Bart Laeremans
 cdH Joëlle Milquet

B. — Plaatsvervangers / Membres suppléants :

Guido De Padt, Martine Taelman, Luk Van Biesen, Geert Versnick
 Jean-Marc Délizée, Valérie Déom, Thierry Giet, Yvan Mayeur
 Anne Barzin, Daniel Ducarme, Eric Libert, Marie-Christine Marghem
 Hilde Claes, Walter Muls, Guy Swennen, Dirk Van der Maelen
 Pieter De Crem, Carl Devlies, Liesbeth Van der Auwera
 Ortwin Depoortere, Hagen Goyvaerts, Frieda Van Themsche
 Melchior Wathelet, Brigitte Wiaux

<p>cdH : Centre démocrate Humaniste CD&V : Christen-Democratisch en Vlaams ECOLO : Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales FN : Front National MR : Mouvement Réformateur N-VA : Nieuw - Vlaamse Alliantie PS : Parti socialiste sp.a - spirit : Socialistische Partij Anders - Sociaal progressief internationaal, regionalistisch integraal democratisch toekomstgericht. Vlaams Belang : Vlaams Belang VLD : Vlaamse Liberalen en Democraten</p>	<p>Abréviations dans la numérotation des publications :</p> <p>DOC 51 0000/000 : Document parlementaire de la 51e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif QRVA : Questions et Réponses écrites CRIV : Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte) CRABV : Compte Rendu Analytique (couverture bleue) CRIV : Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes) (PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon) PLEN : Séance plénière COM : Réunion de commission MOT : Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)</p>	<p>Afkortingen bij de nummering van de publicaties :</p> <p>DOC 51 0000/000 : Parlementair document van de 51e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer QRVA : Schriftelijke Vragen en Antwoorden CRIV : Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft) CRABV : Beknopt Verslag (blauwe kaft) CRIV : Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen) (PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft) PLEN : Plenum COM : Commissievergadering MOT : Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)</p>
<p>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants Commandes : Place de la Nation 2 1008 Bruxelles Tél. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.laChambre.be</p>	<p>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</p> <p style="text-align: right;">Bestellingen : Natieplein 2 1008 Brussel Tel. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.deKamer.be e-mail : publicaties@deKamer.be</p>	

MESDAMES, MESSIEURS,

Votre commission a examiné le présent projet de révision de la Constitution et la proposition de révision de la Constitution jointe en ses réunions des 6 et 13 mars 2007.

I. — EXPOSÉS INTRODUCTIFS

A. Exposé de Mme Els Van Weert, secrétaire d'État au Développement durable et à l'Économie sociale

Le présent projet de révision de la Constitution est issu d'une proposition déposée au Sénat (doc. 3-1778 2005-2006) et adoptée par cette assemblée avec une très large majorité. Il insère dans la Constitution un nouveau titre *1er bis* intitulé «Des objectifs de politique générale de la Belgique fédérale, des communautés et des régions» et un nouvel article *7 bis* relatif au développement durable. Ce projet a fait l'objet d'une préparation minutieuse, tant aux niveaux juridique et légistique qu'en termes de contenu. Le Sénat s'est livré à une discussion approfondie, remplissant ainsi sa fonction de chambre de réflexion.

En inscrivant le développement durable dans la Constitution en tant qu'objectif général de politique publique, la Belgique rejoindrait les nations pionnières en ce domaine. L'introduction du concept de développement durable dans la Constitution apporterait à celle-ci une plus-value, puisqu'elle donnerait une vision d'avenir de la société et une nuance volontariste. L'insertion de la disposition en projet permettrait à la Constitution de rester en 2007 ce qu'elle était en 1831 : un modèle et une source d'inspiration tant pour les autres États que pour les citoyens.

Le texte en projet constituerait un premier pas vers l'élaboration d'une nouvelle catégorie de dispositions constitutionnelles. Il s'agit de fixer des objectifs généraux de politiques publiques et, ce faisant, de porter un projet d'avenir pour la société, inspiré par un réflexe de solidarité à l'égard des générations futures. Bien sûr, développer une politique à long terme est un objectif plus large que l'adoption d'une disposition constitutionnelle. C'est pourquoi le gouvernement s'engage à exécuter le prescrit de la disposition en projet. Même si celle-ci ne crée pas de nouveau droit subjectif, elle confère une obligation claire à toutes les autorités publiques. Il est essentiel que chaque responsable politique acquière, dans chacune de ses décisions, le réflexe de la prise en compte des droits des générations futures. Tel est l'objectif du présent projet.

DAMES EN HEREN,

Uw commissie heeft dit ontwerp tot herziening van de Grondwet en het toegevoegde voorstel tot herziening van de Grondwet besproken tijdens haar vergaderingen van 6 en 13 maart 2007.

I. — INLEIDENDE UITEENZETTINGEN

A. Uiteenzetting door staatssecretaris voor Duurzame Ontwikkeling en Sociale Economie, mevrouw Els Van Weert

Het ter bespreking voorliggende ontwerp tot herziening van de Grondwet vloeit voort uit een in de Senaat ingediend voorstel (Stuk nr. 3-1778 2005-2006), dat daar met een zeer ruime meerderheid werd aangenomen. Het behelst de invoeging in de Grondwet van een nieuwe titel *I bis*, met als opschrift «Algemene beleidsdoelstellingen van het federale België, de gemeenschappen en de gewesten», en bevat een nieuw artikel *7 bis* met betrekking tot de duurzame ontwikkeling. Dit ontwerp werd zowel juridisch, wetgevingstechnisch als inhoudelijk minutieus voorbereid. De Senaat heeft het grondig besproken en aldus invulling gegeven aan zijn rol als reflectiekamer.

Door duurzame ontwikkeling als algemene doelstelling van het overheidsbeleid in de Grondwet op te nemen, zal België aansluiting vinden bij de naties die terzake een voortrekkersrol spelen. De opname van het concept «duurzame ontwikkeling» in de Grondwet verschaft die fundamentele tekst een meerwaarde door hem te voorzien van een toekomstvisie op de samenleving, alsook van een voluntaristische toets. Dankzij de invoeging van de ontworpen bepaling zou de Grondwet blijven wat hij ook al in 1831 was: een model en een inspiratiebron, zowel voor andere Staten als voor de burgers.

De ontworpen tekst vormt een eerste stap naar de uitwerking van een nieuwe categorie van grondwetsbepalingen. Hoofdbedoeling is de algemene beginselen van het overheidsbeleid vast te stellen en aldus een toekomstproject voor de samenleving uit te dragen, dat is ingegeven door een reflex van solidariteit met de toekomstige generaties. Uiteraard gaat de ontwikkeling van een langetermijnbeleid verder dan het louter aannemen van een grondwetsbepaling. Daarom verbindt de regering zich ertoe de ontworpen bepaling ook ten uitvoer te leggen. Ook al roept de tekst geen nieuw subjectief recht in het leven, toch bevat hij een duidelijke verplichting voor alle overheidsinstanties. Het is van wezenlijk belang dat elke politieke gezagsdrager in zijn besluitvorming de reflex aankweekt rekening te houden met de rechten van de generaties van morgen. Dát is het doel van dit ontwerp van herziening van de Grondwet.

Ceci ne signifie pas que la pratique actuelle est très éloignée de l'objectif prescrit par la disposition en projet. Au contraire, la position de pointe de la Belgique dans le débat concernant une politique européenne de développement durable, ainsi que les nombreux instruments mis en place pour assurer une politique cohérente en cette matière, montrent que l'insertion de cette notion dans la Constitution dépasse le seul symbole. Il en va de même pour l'accord relatif à une stratégie nationale du développement durable conclu par les différents gouvernements en 2005. Par cet accord, chaque gouvernement s'engage à œuvrer, dans l'exercice de ses compétences propres, au développement durable de la Belgique, de l'Europe et du monde. La nécessité d'une vision à long terme est soulignée. Une situation future, décrite en six thèmes verticaux et quatre thèmes horizontaux, est annoncée. On peut donc soutenir que la disposition en projet fait écho à l'article I-3, 3, du Traité établissant une Constitution pour l'Europe, qui dispose que «l'Union œuvre pour le développement durable de l'Europe fondé sur une croissance économique équilibrée et sur la stabilité des prix, une économie sociale de marché hautement compétitive, qui tend au plein emploi et au progrès social, et un niveau élevé de protection et d'amélioration de la qualité de l'environnement. Elle promeut le progrès scientifique et technique.»

Il faut cependant admettre que les pratiques de gouvernance tendant à prendre systématiquement en compte la nécessité d'un développement durable doivent encore être améliorées. Le projet à l'examen doit devenir pour les responsables du futur la référence qui servira à intégrer le développement durable dans tous les aspects de leur politique. L'insertion de ce concept dans la Constitution ne doit donc pas être un point final, mais la base de nouvelles initiatives législatives.

B. Exposé de M. Jean-Marc Nollet, auteur principal de la proposition de révision de la Constitution en vue d'y insérer un article relatif au développement durable (DOC. 51 2661/001)

L'initiative prise au Sénat de réviser la Constitution en vue d'y inscrire le concept de développement durable doit être saluée. Il faut cependant reconnaître que le projet à l'examen est susceptible d'être amélioré. Entre le moment de l'examen du dossier par le Sénat et le moment de son examen par la Chambre, le débat public a sensiblement évolué. Différents travaux fort médiatisés ont sensibilisé l'opinion publique aux enjeux du

Een en ander betekent niet dat de huidige beleidsvoering mijlenver zou staan van de aldus in de ontworpen bepaling verankerde doelstelling. De vooruitstrevende standpunten van België in het debat over het Europees beleid inzake duurzame ontwikkeling, alsook de talrijke instrumenten die werden ingevoerd teneinde in die aangelegenheid een coherent beleid te kunnen voeren, tonen aan dat de invoeging van de term «duurzame ontwikkeling» in de Grondwet méér is dan alleen maar een symbolische daad. Dat geldt ook voor het akkoord dat de verschillende Belgische regeringen in 2005 hebben gesloten met betrekking tot een nationale strategie voor duurzame ontwikkeling. Via dat akkoord verbindt elke regering zich ertoe om, bij de uitoefening van de eigen bevoegdheden, te ijveren voor een duurzame ontwikkeling van België, Europa en de wereld. Daarbij werd de noodzaak van een langetermijnvisie onderstreept. Tevens werd een toekomstperspectief vooropgezet, bestaande uit zes verticale en vier horizontale thema's. Men kan dus stellen dat de ontworpen bepaling de afspiegeling vormt van artikel I-3, 3, van het Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa: «[de] Unie zet zich in voor de duurzame ontwikkeling van Europa, op basis van een evenwichtige economische groei en van prijsstabiliteit, een sociale markteconomie met een groot concurrentievermogen die gericht is op volledige werkgelegenheid en sociale vooruitgang, en van een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu. De Unie bevordert wetenschappelijke en technische vooruitgang.»

Wel moeten we toegeven dat er in de praktijk nog beterschap nodig is als het erop aankomt bij de beleidsvoering systematisch met de duurzame ontwikkeling rekening te houden. Het ter bespreking voorliggende ontwerp moet voor de toekomstige beleidsvoerders dé toetssteen worden voor hun inspanningen om duurzame ontwikkeling in alle beleidsaspecten te integreren. De invoeging van het begrip «duurzame ontwikkeling» in de Grondwet moet derhalve niet worden gezien als een eindpunt, maar als de grondslag voor nieuwe wetgevende initiatieven.

B. Uiteenzetting door de heer Jean-Marc Nollet, hoofdindieners van het voorstel tot herziening van de Grondwet teneinde er een artikel inzake duurzame ontwikkeling in op te nemen (DOC 51 2661/001)

Het in de Senaat genomen initiatief om de Grondwet te herzien teneinde er het begrip «duurzame ontwikkeling» in op te nemen, moet worden toegejuicht. Tegelijk moeten we echter erkennen dat het ter bespreking voorliggende ontwerp voor verbetering vatbaar is. In de tijd die verstreken is tussen de bespreking van het dossier door de Senaat en die door de Kamer, heeft het publieke debat terzake een ingrijpende evolutie

développement durable. En conséquence, l'intervenant invite les membres de la commission à mener un réel débat de fond transcendant les clivages partisans, plutôt qu'à souscrire d'emblée aux choix qui ont été posés par le Sénat.

Le projet de révision de la Constitution transmis par le Sénat et sa proposition de révision de de la Constitution visent le même objectif : faire entrer la notion de développement durable dans la terminologie constitutionnelle. La manière utilisée est cependant différente. La proposition de révision de la Constitution à l'examen se caractérise par le caractère irréversible qu'elle entend donner à la prise en compte du développement durable dans l'action politique. Face au défi que représente la question environnementale et climatique, il est nécessaire d'aller plus loin que le contenu du projet transmis par le Sénat et d'empêcher tout retour en arrière. L'initiative prise par plusieurs sénateurs visait à éveiller les consciences. Depuis lors, le débat public a fait que les consciences sont largement éveillées. Ceci permet au Constituant d'avoir désormais plus d'ambition.

Le Conseil fédéral du développement durable a regretté que la définition du développement durable retenue par le Sénat ne soit pas identique à celle donnée par la commission Brundtland en 1987 et autour de laquelle existe un large consensus international. Plus précisément, le projet adopté par le Sénat impose de «tenir compte de la solidarité entre les générations», alors que le rapport Brundtland utilise la formule plus engageante «sans compromettre les besoins des générations futures». Cette formule est également utilisée dans plusieurs documents internationaux auxquels la Belgique a souscrit ainsi que dans la loi du 5 mai 1997 relative à la coordination de la politique fédérale de développement durable. Le texte adopté par le Sénat est donc en retrait tant par rapport aux engagements internationaux de la Belgique que par rapport à la loi belge.

Le projet transmis par le Sénat évoque l'État fédéral, les communautés et les régions. L'auteur propose une formulation plus large de pouvoirs publics, qui englobe également les provinces, les communes et les intercommunales.

doorgemaakt. Verschillende, sterk gemediatiseerde initiatieven hebben de publieke opinie bewust gemaakt van het duurzame-ontwikkelingsvraagstuk. Bijgevolg spoort de spreker de commissieleden ertoe aan een écht en partijoverschrijdend debat te voeren over de grond van de zaak, veeleer dan zomaar in te stemmen met de door de Senaat gemaakte keuzen.

Het door de Senaat overgezonden ontwerp van herziening van de Grondwet en het door de heer Nollet ingediende voorstel tot herziening van de Grondwet hebben dezelfde doelstelling: het begrip «duurzame ontwikkeling» opnemen in de grondwettelijke terminologie. Wel verschillen ze van aanpak. Het ter bespreking voorliggende voorstel tot herziening van de Grondwet wil de inachtneming van de duurzame ontwikkeling in de algemene beleidsdoelstellingen een onomkeerbaar karakter geven. Gelet op de uitdagingen waarvoor de milieu- en klimaatskwesties ons plaatsen, is het noodzakelijk verder te gaan dan wat in het door de Senaat overgezonden ontwerp wordt beoogd, alsook elke terugkeer naar de vroegere situatie te verhinderen. Het door verschillende senatoren genomen initiatief strekte ertoe de geesten wakker te schudden. Sindsdien is dat onder invloed van het publieke debat een feit. Daardoor kan de grondwetgever de lat nu hoger leggen.

De Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling bevestigde dat de door de Senaat in aanmerking genomen definitie van duurzame ontwikkeling niet identiek was aan die welke de commissie-Brundtland in 1987 had aangenomen en waarover internationaal een ruime consensus bestond. Meer in het bijzonder legt de door de Senaat aangenomen tekst op rekening te houden met de solidariteit tussen de generaties. In het Brundtland-rapport worden echter dwingend bewoordingen gehanteerd en stelt men dat de mogelijkheden van de toekomstige generaties om ook in hun behoeften te voorzien, niet in het gedrang mogen worden gebracht. Die formulering wordt ook gebruikt in verschillende internationale documenten die België mee heeft ondertekend, alsook in de wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. De door de Senaat aangenomen tekst betekent dus een stap achteruit, zowel ten opzichte van de internationale verbintenissen van België als ten opzichte van de Belgische wetgeving.

In het door de Senaat overgezonden ontwerp worden de federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten aangehaald. De indiener pleit voor een ruimere invulling van het begrip «overheid», zodat ook de provincies, de gemeenten en de intercommunale verenigingen eronder vallen.

La différence essentielle entre sa proposition de révision de la Constitution et le projet transmis par le Sénat repose dans le deuxième alinéa de la proposition. Cette disposition impose la recherche d'un équilibre entre l'utilisation des ressources et leur remplacement sur la même période. Elle exprime de cette manière la volonté d'inverser la tendance actuelle, qui est celle d'une augmentation constante de la différence entre la consommation des ressources et la vitesse de leur remplacement. Entre 1960 et 2000, la dette écologique de chaque Belge a ainsi été multipliée par deux. Si chacun vivait comme le Belge moyen, les ressources de trois planètes seraient nécessaires à couvrir les besoins de l'humanité. L'alinéa 2 de l'article 7bis proposé impose de désormais tendre vers un équilibre entre consommation et création de ressources, à l'instar des exemples suisse et allemand. C'est en adoptant cette disposition que le Constituant belge ferait preuve d'autant d'audace qu'en 1831, et non en se contentant du texte adopté par le Sénat, similaire à ceux déjà adoptés par plusieurs autres pays.

L'alinéa 3 proposé impose aux pouvoirs publics de prendre les mesures législatives nécessaires pour conformer leur politique à l'exigence développement durable. Dans les années 1980, une attention politique particulière a été accordée au contrôle de la dette budgétaire. Dans les années 1990, c'est la dette sociale qui a retenu l'attention des responsables. Dans les années 2000, l'attention doit être centrée sur l'importance de la dette écologique. C'est le sens de cet alinéa 3.

L'intervenant cite en exemple les constitutions argentine, portugaise, slovaque, sud-africaine et suisse, qui contiennent des dispositions contraignantes en matière environnementale.

En conclusion, l'orateur insiste pour qu'un débat de fond soit mené au sein de la commission à propos du projet et de la proposition à l'examen. Il demande qu'une réunion soit consacrée à des auditions d'experts.

II. — DISCUSSION

M. Hervé Hasquin (MR) se dit ouvert à la discussion demandée par M. Nollet. Il s'inquiète cependant de la possibilité pour le Sénat d'encore se prononcer avant la fin de la législature sur un texte amendé par la Chambre.

Een fundamenteel onderscheid tussen het door de heer Nollet ingediende voorstel tot herziening van de Grondwet en het door de Senaat overgezonden ontwerp, schuilt in het tweede lid van het voorstel. Daarin staat dat moet worden gestreefd «naar evenwicht tussen het verbruik van hulpbronnen over een gegeven periode en de vervanging van die hulpbronnen over diezelfde periode». Aldus wordt de wil tot uiting gebracht te breken met de huidige tendens, waarbij de kloof tussen het verbruik van de hulpbronnen en de snelheid van de vervanging ervan almaar groeit. Zo is de ecologische schuld van elke Belg tussen 1960 en 2000 verdubbeld. Mocht iedereen leven zoals de gemiddelde Belg, dan zouden de hulpbronnen van drie planeten Aarde nodig zijn om de behoeften van de hele mensheid te dekken. Naar Zwitsers en Duits voorbeeld legt het tweede lid van het voorgestelde artikel 7bis op voortaan te streven naar een evenwicht tussen het verbruik van hulpbronnen en de vervanging van die hulpbronnen. Pas door die bepaling aan te nemen, zou de Belgische grondwetgever evenveel moed aan de dag leggen als in 1831, wat niet het geval zou zijn, mocht men zich tevreden stellen met de door de Senaat aangenomen tekst, die een doorslagje is van teksten die heel wat andere landen al hebben goedgekeurd.

Het voorgestelde derde lid legt de overheden op de nodige wetgevende initiatieven te nemen om hun beleid af te stemmen op de vereisten inzake duurzame ontwikkeling. In de jaren '80 stond het bedwingen van de begrotingsschuld centraal in het beleid. In de jaren '90 verschoof de focus naar de sociale schuld. In de jaren 2000 moet de aandacht worden toegespitst op de omvang van de ecologische schuld. Voormeld derde lid huldigt die doelstelling.

De spreker verwijst naar de grondwetten van Argentinië, Portugal, Slovaakse, Zuid-Afrika en Zwitserland, die dwingende milieubepalingen bevatten.

Ten slotte dringt de spreker er bij de commissie op aan een grondig debat te voeren over het ter bespreking voorliggende ontwerp en voorstel. Hij verzoekt één vergadering te wijden aan een hoorzitting met deskundigen.

II. — BESPREEKING

De heer Hervé Hasquin (MR) staat naar eigen zeggen open voor de door de heer Nollet voorgestelde bespreking. Hij vraagt zich echter met enige bezorgdheid af of de Senaat zich nog vóór het einde van de zittingsperiode zal kunnen uitspreken over een door de Kamer geamendeerde tekst.

La secrétaire d'État au Développement durable et à l'Économie sociale partage les analyses de M. Nollet. C'était également le cas de la plupart des intervenants au Sénat. Cependant, le choix a été fait dans cette assemblée de formuler une définition aussi courte et aussi dynamique que possible. Il convient d'ailleurs de remarquer que les exemples étrangers cités par M. Nollet ne comportent que certains éléments de la définition contenue dans le texte en projet. Le projet s'inscrit dans une perspective différente: celle de ne pas établir une obligation juridique sur un seul point précis, mais de définir un objectif de politique générale plus large.

L'utilisation des notions d'État fédéral, de communauté et de région plutôt que de pouvoirs publics repose sur l'idée que les provinces et les communes sont des collectivités subordonnées, agissant dans le cadre de la loi. Il a paru plus opportun de mentionner uniquement les collectivités disposant d'une compétence législative. Les collectivités subordonnées sont visées indirectement mais sûrement.

Concernant l'organisation des travaux, l'oratrice constate que la législature arrive à son terme et que le risque est grand, si la Chambre amende le projet qui lui est soumis, que le Sénat ne dispose plus du temps nécessaire à son adoption.

M. Paul Tant (CD&V) annonce que son groupe adoptera une attitude cohérente par rapport à celle du groupe CD&V du Sénat. Il est impossible d'être opposé à l'objectif du projet à l'examen, même s'il est permis de regretter que les partis de la majorité ne mènent pas une politique plus cohérente avec les principes qu'ils entendent inscrire dans la Constitution.

La technique utilisée prête toutefois à discussion. Est-il opportun que le Constituant, et donc l'autorité fédérale, fixe les priorités politiques des collectivités fédérées? Dans l'affirmative, il serait souhaitable qu'il y ait un équilibre entre ces priorités. Les principes de bonne administration, d'égalité des chances et de modération de l'impôt y seraient sans doute à leur place également. Mais la question fondamentale est de savoir quelle plus-value de telles dispositions apportent à la Constitution si elles ne sont pas juridiquement contraignantes. De ce point de vue, la proposition de M. Nollet est nettement plus séduisante, pour autant que l'on admette que des objectifs de politique générale ont leur place dans la Constitution.

De staatssecretaris voor Duurzame Ontwikkeling en Sociale Economie is het eens met de zienswijze van de heer Nollet. Zulks geldt tevens voor de meeste sprekers in de Senaat. Die assemblee heeft evenwel geopteerd voor een zo kort en dynamisch mogelijke definitie. Er moet trouwens worden opgemerkt dat de door de heer Nollet aangehaalde voorbeelden uit het buitenland slechts bepaalde aspecten bevatten van de definitie die in de ontworpen tekst is opgenomen. Het ontwerp streeft een andere doelstelling na: het wil geen juridische verplichting inzake één enkel precies punt opleggen, maar wel een ruimere, algemene beleidsdoelstelling definiëren.

Dat de begrippen «federale Staat», «gemeenschappen» en «gewesten» worden gebruikt, veeleer dan het begrip «overheden», stoelt op het idee dat de provincies en de gemeenten ondergeschikte instanties zijn, die binnen het wettelijk kader handelen. Het leek beter louter gewag te maken van de instanties die over een wetgevende bevoegdheid beschikken. De ondergeschikte instanties worden weliswaar indirect, maar onbetwistbaar in aanmerking genomen.

Wat de organisatie van de werkzaamheden betreft, constateert de spreekster dat de zittingsperiode bijna ten einde is; het risico is dus groot dat, als de Kamer het haar voorgelegde ontwerp amendeert, er voor de Senaat onvoldoende tijd zal overblijven om het aan te nemen.

De heer Paul Tant (CD&V) geeft aan dat zijn fractie haar standpunt zal afstemmen op dat van de CD&V-Senaatsfractie. Men kan onmogelijk gekant zijn tegen de doelstelling van het ter bespreking voorliggende ontwerp, ook al is het betreurenswaardig dat de meerderheidspartijen geen coherenter beleid voeren op grond van de beginselen die zij in de Grondwet willen verankeren.

De gebruikte techniek is evenwel voor discussie vatbaar. Is het aangewezen dat de grondwetgever – de federale autoriteit dus – de beleidsprioriteiten van de deelgebieden vaststelt? Zo ja, dan ware het wenselijk die prioriteiten onderling in balans te brengen. Ook de beginselen van behoorlijk bestuur, gelijkheid van kansen en belastingmatiging zouden op dat lijstje beslist niet misstaan. De hamvraag is evenwel welke meerwaarde soortgelijke bepalingen voor de Grondwet inhouden, als zij juridisch niet afdwingbaar zijn. Vanuit dat standpunt is het voorstel van de heer Nollet duidelijk veel aantrekkelijker, op voorwaarde dat wordt aanvaard dat algemene beleidsdoelstellingen het verdienen in de Grondwet te worden opgenomen.

Mme Talbia Belhouari (PS) en appelle au réalisme. La législature touche à sa fin. Si l'objectif est de réviser la Constitution avant la fin de la législature, l'organisation d'auditions est à proscrire. Les arguments de M. Nollet sont certes pertinents, mais il faut rappeler que le projet à l'examen est le seul compromis ayant réuni le consensus nécessaire à son adoption par le Sénat. En outre, la complexité de la matière ne permet pas de l'épuiser en une seule réunion d'auditions. L'intervenante plaide donc pour que la commission se rallie au texte adopté par le Sénat.

M. Bart Laeremans (Vlaams Belang) se joint aux objections de M. Tant. Nul ne pourrait raisonnablement s'opposer au respect du principe de développement durable. Mais le projet à l'examen appelle des objections techniques. D'une part, il tend à lier les communautés et les régions, sans que celles-ci aient été consultées. D'autre part, il s'agit d'une simple déclaration d'intention dont l'opportunité de la présence dans la Constitution prête à discussion. La pratique montre qu'il sera difficile de mener en permanence une politique conforme à la disposition en projet. La question des nuisances liées à l'aéroport de Bruxelles-National et du développement économique du Brabant flamand en est la parfaite illustration.

Le projet de révision à l'examen a une portée exclusivement symbolique. L'orateur préfère voir la Constitution se limiter à la consécration de droits et d'obligations concrètes. Il ne soutiendra donc pas le projet.

M. Charles Michel (MR), votre co-rapporteur, estime qu'une législature s'achevant sans révision de la Constitution concernant le développement durable constituerait un échec, alors que le consensus politique autour de cette question n'a jamais été aussi grand. Mais il serait également regrettable que le débat parlementaire prenne du retard par rapport au débat social et médiatique. Les arguments de M. Nollet méritent d'être entendus avec bienveillance.

L'alinéa 3 proposé par M. Nollet appelle des réserves, en ce qu'il exprime des évidences qui n'ont pas à être mentionnées explicitement dans la Constitution. Mais la définition proposée dans l'alinéa 1er est préférable à celle du projet transmis pas le Sénat, à l'exception

Mevrouw Talbia Belhouari (PS) doet een beroep op de realiteitszin van de leden. De zittingsperiode loopt ten einde. Als het in de bedoeling ligt de Grondwet vóór de parlementsontbinding te herzien, mogen geen hoorzittingen meer worden georganiseerd. Hoewel de argumentatie van de heer Nollet steek houdt, herinnert de spreekster eraan dat het ter bespreking voorliggende ontwerp de enige compromistekst is waarover de vereiste consensus kon worden bereikt om het in de Senaat aan te nemen. Bovendien is de aangelegenheid dermate complex dat ze niet in één enkele vergadering met hoorzittingen kan worden uitgediept. Derhalve bepleit de spreekster dat de commissie zich zou aansluiten bij de in de Senaat aangenomen tekst.

De heer Bart Laeremans (Vlaams Belang) kan zich vinden in de opmerkingen van de heer Tant. Geen welkend mens kan er iets op tegen hebben dat het beginsel van de duurzame ontwikkeling in acht wordt genomen. Over het ter bespreking voorliggende ontwerp kunnen evenwel opmerkingen van technische aard worden gemaakt. Eerst en vooral beoogt het ontwerp de gemeenschappen en de gewesten te binden, zonder dat zij werden geraadpleegd. Bovendien houdt het ontwerp een loutere intentieverklaring in; in dat verband kan men zich afvragen of het wel wenselijk is dat die in de Grondwet wordt opgenomen. Uit de praktijk blijkt dat het moeilijk zal zijn permanent een beleid te voeren dat strookt met de ontworpen bepaling. Het knelpunt van de geluidsoverlast rond de nationale luchthaven, alsook dat van de economische ontwikkeling van Vlaams-Brabant, zijn perfecte voorbeelden daarvan.

Het ter bespreking voorliggende ontwerp ter herziening heeft een uitsluitend symbolische draagwijdte. De spreker zou de Grondwet liever zien als de loutere bekrachtiging van concrete rechten en plichten. Hij zal het ontwerp dus niet steunen.

Volgens *mederapporteur Charles Michel (MR)* is de zittingsperiode niet geslaagd als ze afloopt zonder dat in de Grondwet een herziening inzake duurzame ontwikkeling is opgenomen, temeer daar de politieke consensus daarvoor nooit eerder zo ruim is geweest. Het zou echter al even betreurenswaardig zijn dat het parlementair debat achterop hinkt bij het debat in de samenleving en in de media. Men mag de argumenten van de heer Nollet dan ook niet zomaar naast zich neerleggen.

Het derde, door de heer Nollet voorgestelde lid roept bezwaren op, aangezien het feiten bevat die niet uitdrukkelijk in de Grondwet mogen worden opgenomen. De in het eerste lid opgenomen definitie verdient evenwel de voorkeur boven die in het door de Senaat over-

des mots «tant à l'intérieur qu'à l'extérieur des frontières nationales» qui pourraient être interprétés à tort comme une velléité de la Belgique de se déclarer compétente hors de son territoire. L'alinéa 2 constitue quant à lui un progrès par rapport au texte adopté par le Sénat. Il serait incompréhensible que cette disposition soit rejetée à un moment où tous les partis prétendent faire du développement durable une question prioritaire.

En conclusion, M. Michel dépose un amendement n°1 (DOC 51 2647/002) visant à remplacer l'article 7*bis* en projet par une disposition inspirée des deux premiers alinéas de la proposition de révision de la Constitution jointe. L'auteur insiste sur le fait que son amendement ne s'écarte pas vraiment du texte adopté par le Sénat, mais constitue un pas supplémentaire dans la même direction.

M. Alfons Borginon (VLD) rappelle que la Constitution contient originellement des droits et libertés classiques, opposables aux tiers et pouvant être invoqués devant un tribunal. Au cours des années, le droit international a consacré des droits économiques et sociaux, qui ont été en partie repris dans l'article 23 de la Constitution. Plus récemment, la communauté internationale a pris conscience de l'importance de la notion de développement durable. Même si cette notion n'est pas encore clairement définie, il existe un sentiment communément partagé selon lequel il convient de l'ancrer dans la Constitution.

L'intervenant émet des réserves quant au choix de créer un nouveau titre 1er*bis* pour insérer le développement durable dans la Constitution. La consécration d'un nouveau droit dans le titre II lui aurait semblé préférable. Il ne s'agit cependant pas d'une objection fondamentale.

L'argument selon lequel l'autorité fédérale ne peut, par l'exercice de la fonction constituante, lier les autorités fédérées doit être rejeté. La Constitution s'impose par nature à tous, et l'adoption d'une disposition constitutionnelle lie tous les niveaux de pouvoirs. L'article 11*bis* constitue un exemple récent, mais loin d'être unique.

Considérant le peu de temps restant avant la dissolution des Chambres, l'orateur invite les membres de la commission à se rallier au projet transmis pas le Sénat. Même si celui-ci est perfectible, il présente la qualité d'être bref, ce qui sied à une disposition constitutionnelle.

gezonden ontwerp, met uitzondering van de bewoordingen «zowel binnen als buiten de landsgrenzen», die ten onrechte de indruk zouden kunnen wekken dat België ernaar streeft zich buiten de landsgrenzen bevoegd te verklaren. Daar staat tegenover dat het tweede lid een vooruitgang inhoudt ten aanzien van de door de Senaat aangenomen tekst. Niemand zou begrijpen waarom die bepaling wordt verworpen op een tijdstip dat alle partijen beweren dat zij duurzame ontwikkeling hoog in het vaandel dragen.

Tot besluit dient de heer Michel amendement nr. 1 (DOC 51 2647/002) in, dat ertoe strekt het ontworpen artikel 7*bis* te vervangen door een bepaling die is geïnspireerd op de beide eerste leden van het toegevoegde voorstel tot herziening van de Grondwet. De indiener beklemtoont dat zijn amendement nauwelijks afwijkt van de door de Senaat aangenomen tekst, maar wel een bijkomende stap in dezelfde richting inhoudt.

De heer Alfons Borginon (VLD) herinnert eraan dat de Grondwet oorspronkelijk een bundeling was van klassieke rechten en plichten, die tegenstelbaar zijn aan derden en die voor de rechtbank kunnen worden ingeroepen. Over de jaren heen heeft het internationaal recht economische en sociale rechten bekrachtigd, die deels in artikel 23 van de Grondwet zijn overgenomen. In een recent verleden is de internationale gemeenschap zich bewust geworden van het belang van het begrip «duurzame ontwikkeling». Hoewel dat begrip nog niet duidelijk gedefinieerd is, is men het erover eens dat het in de Grondwet moet worden verankerd.

De spreker heeft bedenkingen bij de keuze om «duurzame ontwikkeling» door invoeging van een titel 1*bis* (nieuw) in de Grondwet op te nemen. Volgens hem ware het beter geweest dat nieuwe recht in titel II te verankeren. Die opmerking is evenwel niet van fundamenteel belang.

Het argument dat de federale autoriteit, door het uitoefenen van zijn grondwetgevende bevoegdheid, de overheden van de deelstaten bindt, snijdt geen hout. Aangezien de Grondwet van nature op elkeen van toepassing is, zijn alle beleidsniveaus gebonden door een aangenomen grondwetsbepaling. Artikel 11*bis* is een recent voorbeeld daarvan, maar het is lang niet het enige.

Aangezien de Kamers binnen luttele weken worden ontbonden, verzoekt de spreker de commissieleden zich aan te sluiten bij het door de Senaat overgezonden ontwerp. Ook al is dat voor verbetering vatbaar, het heeft de verdienste bondig te zijn, zoals het een grondwetsbepaling betaamt.

Selon *M. David Geerts (sp.a-spirit)* la qualité de la proposition de M. Nollet ne prête pas à discussion. Mais il faut constater que c'est une autre formulation qui a emporté l'adhésion du Sénat, et cette assemblée mérite que l'on respecte le choix qu'elle a posé à une très large majorité. En outre, la Constitution est évolutive et rien ne permet d'exclure que, s'il est adopté, le projet transmis par le Sénat ne fera pas l'objet d'améliorations ultérieures.

L'intervenant se joint à M. Borginon, selon qui une disposition constitutionnelle gagne à être la plus brève possible.

En conclusion, M. Geerts estime que le bon sens appelle à adopter sans modification le texte adopté par le Sénat.

M. Geert Lambert (sp.a-spirit), votre co-rapporteur, rappelle que la Constitution doit être un recueil de principes fondamentaux et non une somme de dispositions de détail. Elle gagne à être aussi claire et brève que possible.

La question essentielle est de savoir si le temps restant avant la dissolution des Chambres permettra encore au Sénat de se prononcer sur le projet à l'examen au cas où la Chambre le modifie. Il y a lieu d'être prudent en la matière.

L'intervenant se déclare fort attaché à l'autonomie des communautés et des régions, mais rejette l'argument selon lequel le Constituant ne peut les lier. Beaucoup d'aspects de l'organisation institutionnelle des collectivités fédérées sont établis par la Constitution, et cela n'a jamais prêté à discussion.

Enfin, l'orateur salue la proposition de révision déposée par M. Nollet. Mais quelle que soit la qualité de cette proposition, elle relève d'un choix politique. Or, d'autres choix sont possibles, comme celui fait par le Sénat. Et la très large majorité avec laquelle celui-ci s'est prononcé, doit être prise en considération.

M. Servais Verherstraeten (CD&V) regrette l'évolution qui consiste à inscrire dans le droit positif des déclarations d'intention. Le droit positif est une affaire de droits et de devoirs, et non d'intentions. Certes, il existe un certain nombre de valeurs qui ne prêtent pas à discussion, et le principe de développement durable en fait partie. Mais ce n'est pas la seule valeur qui mériterait de figurer dans un nouveau titre de la Constitution relatif aux objectifs généraux de politique générale. Une

Volgens *de heer David Geerts (sp.a-spirit)* staat de kwaliteit van het voorstel van de heer Nollet niet ter discussie. Vastgesteld moet echter worden dat de Senaat met een andere formulering heeft ingestemd. Die assemblee verdient dat de keuze die ze met een zeer ruime meerderheid heeft gemaakt in acht wordt genomen. Bovendien is de Grondwet vatbaar voor verandering en verhindert niets dat het ontwerp, mocht het worden aangenomen, naderhand wordt verbeterd.

De spreker is het eens met de heer Borginon, die aangeeft dat een grondwetsbepaling liefst zo kort mogelijk is.

Om af te ronden, stipt de heer Geerts aan dat het verstandig zou zijn de door de Senaat aangenomen tekst ongewijzigd goed te keuren.

Mederapporteur Geert Lambert (sp.a-spirit) wijst erop dat de Grondwet een verzameling van grondbeginzelen moet zijn en niet een geheel van gedetailleerde bepalingen. Ze heeft er ook alle voordeel bij zo duidelijk en zo kort mogelijk te zijn.

De hamvraag luidt of de Senaat vóór de ontbinding van de Kamers nog voldoende tijd zal hebben om zich over het ter bespreking voorliggende ontwerp uit te spreken, mocht de kamer het wijzigen. Terzake is omzichtigheid geboden.

De spreker is zeer gehecht aan de autonomie van de gemeenschappen en de gewesten, maar hij verwerpt het argument dat de grondwetgever ze niet mag binden. Tal van aspecten van de institutionele organisatie van de decentrale overheden zijn verankerd in de Grondwet en dat heeft nooit aanleiding gegeven tot discussie.

Tot slot is de spreker verheugd over het door de heer Nollet ingediende voorstel tot herziening. Maar, ongeacht de kwaliteit van dit voorstel, berust het toch op een politieke keuze. Andere keuzes zijn echter mogelijk, zoals die welke de Senaat heeft gemaakt. En er moet rekening worden gehouden met de zeer ruime meerderheid waarmee de Senaat zich heeft uitgesproken.

De heer Servais Verherstraeten (CD&V) betreurt de ontwikkeling waarbij intentieverklaringen worden opgenomen in het positief recht. Het positief recht is een zaak van rechten en plichten en niet van voornemens. Er bestaan weliswaar een aantal waarden die niet ter discussie staan, en het beginsel van de duurzame ontwikkeling is daar een van. Dat is echter niet de enige waarde die zou moeten worden opgenomen in een nieuwe titel van de Grondwet in verband met de alge-

attitude conséquente consisterait à insérer l'ensemble de ces objectifs politiques indiscutables.

La Constitution a vocation à établir, d'une part, les droits fondamentaux des individus et, d'autre part, l'organisation fondamentale de l'État. La modernisation de la Constitution gagnerait à respecter ce principe de base. Une disposition insérée dans le titre II et reconnaissant un droit individuel à disposer des ressources naturelles nécessaires à ses besoins aurait plus de force que la simple déclaration d'intention contenue dans le projet à l'examen. On pourrait imaginer, dans ce cas, que la Cour d'arbitrage ait à se prononcer sur le respect de cette disposition.

L'orateur regrette que certains intervenants définissent leur position en fonction de la date présumée de la dissolution des Chambres. Lorsqu'il s'agit de l'adoption d'une disposition constitutionnelle, *a fortiori* lorsqu'elle concerne le développement durable, il doit être possible d'envisager de reprendre la réflexion au sein des Chambres nouvellement élues plutôt que d'adopter un texte imparfait sous la pression du temps.

M. Jean-Marc Nollet (Ecolo) insiste pour que les membres de la commission n'invoquent pas l'argument du calendrier pour refuser de modifier le projet transmis par le Sénat. Si la Chambre travaille avec diligence, le Sénat disposera d'un délai suffisant pour examiner le texte qui lui sera renvoyé. Le cas échéant, l'orateur est prêt à renoncer aux auditions demandées en début de débat pour faciliter les travaux. Il rappelle également que si le Sénat s'est prononcé à une large majorité, plusieurs de ses membres se sont abstenus. Depuis le vote au Sénat, l'état des consciences et de l'opinion publique a fort changé. Cela justifie que la Chambre se livre à un nouvel examen en profondeur du dossier. Sur le plan des principes, il n'y a aucune raison pour que la Chambre se prive d'user de ses prérogatives alors le Sénat n'hésite pas à user des siennes.

M. Melchior Wathelet (cdH) estime que la proposition de révision de M. Nollet mérite d'être attentivement examinée. Il serait regrettable de refuser d'en débattre pour une simple question de calendrier.

Concernant les collectivités fédérées, *le secrétaire d'État au Développement durable et à l'Économie sociale* se joint à l'analyse de M. Borginon. Il est parfaite-

mene beleidsdoelstellingen. Een consequente houding zou erin bestaan al die onbetwistbare politieke doelstellingen in te voegen.

De Grondwet moet eensdeels de grondrechten van de individuen vastleggen en anderdeels de fundamentele organisatie van de Staat bepalen. De modernisering van de Grondwet zou er baat bij hebben, mocht dat basisprincipe in acht worden genomen. Een bepaling die in titel II zou worden ingevoegd en die het individueel recht te beschikken over de voor zijn behoeften nodige natuurlijke bronnen zou erkennen, zou meer kracht hebben dan de loutere intentieverklaring die het voorliggende ontwerp bevat. In dat geval zou men zich kunnen voorstellen dat het Arbitragehof zich over de inachtneming van die bepaling zou moeten uitspreken.

De spreker betreurt dat sommigen in deze commissie hun standpunt bepalen naargelang de vermoedelijke datum van ontbinding van de Kamers. Als het om de goedkeuring van een grondwettelijke bepaling gaat en *a fortiori* als die op duurzame ontwikkeling betrekking heeft, moet het mogelijk zijn te overwegen de reflectie te hervatten in de nieuw verkozen Kamers, veel eerder dan onder tijdsdruk een gebrekkige tekst aan te nemen.

De heer Jean-Marc Nollet (Ecolo) dringt erop aan dat de commissieleden zich niet op het argument van de tijdsdruk beroepen om te weigeren het door de Senaat overgezonden ontwerp te wijzigen. Als de Kamer naastig werkt, zal de Senaat genoeg tijd hebben om de hem overgezonden tekst te bespreken. Zo nodig is de spreker bereid af te zien van de bij de aanvang van het debat gevraagde hoorzittingen, om de werkzaamheden te vergemakkelijken. Hij herinnert er ook aan dat de Senaat zich weliswaar met een ruime meerderheid heeft uitgesproken, maar dat verschillende senatoren zich hebben onthouden. Sinds de Senaat de tekst heeft goedgekeurd, zijn de ingesteldheid en de publieke opinie veel veranderd. Dat verantwoordt dat de Kamer het dossier opnieuw grondig onderzoekt. Principieel is er geen enkele reden dat de Kamer afziet van haar prerogatieven aangezien de Senaat niet nalaat gebruik te maken van de zijne.

Volgens *de heer Melchior Wathelet (cdH)* verdient het voorstel van herziening van de heer Nollet aandachtig te worden onderzocht. Het ware jammer te weigeren erover te debatteren voor een loutere kwestie van tijdspad.

Wat de decentrale overheden betreft, is *de staatssecretaris voor Duurzame Ontwikkeling en Sociale Economie* het eens met de analyse van de heer Borginon.

ment loisible au Constituant d'adopter des dispositions s'imposant aux communautés et aux régions. Une concertation informelle avec les autorités communautaires et régionales a néanmoins eu lieu en juin 2006 afin de s'assurer de leur consentement. En outre, le Sénat comprend des sénateurs communautaires. L'un d'eux figure parmi les auteurs de la proposition votée au Sénat; un autre en était rapporteur.

Votre co-rapporteur, M. Charles Michel (MR), fait remarquer que si le projet à l'examen est amendé par la Chambre et adopté sans délai, le Sénat disposera encore de quatre semaines pour se prononcer. Le secrétaire d'État estime-t-il ce délai vraiment trop court ?

*La secrétaire d'État au Développement durable et à l'Économie sociale craint qu'un amendement au texte en projet suscite un nouveau long débat au Sénat, notamment à propos de la portée du principe de *standstill*. Ce débat risque fort de ne pas aboutir avant la fin de la législature. À la demande de votre rapporteur, elle s'engage à proposer au gouvernement de maintenir le futur article 7bis dans la prochaine déclaration de révision. Ceci permettra aux Chambres nouvellement élues d'en affiner le texte.*

M. Servais Verherstraeten (CD&V) rappelle l'opinion qu'il a déjà exprimée, selon laquelle la disposition en projet trouverait mieux sa place dans le titre II de la Constitution. Il recommande que la prochaine déclaration de révision soit rédigée en ce sens. Mais il trouverait plus opportun de s'abstenir d'adopter maintenant un texte imparfait et de se donner le temps d'en concevoir un meilleur lors de la prochaine législature.

M. Alfons Borginon (VLD) comprend ceux qui souhaitent étendre la portée de la disposition constitutionnelle en projet. Mais il souligne que le texte à l'examen est un bon texte et qu'il mérite d'être adopté. Une éventuelle révision lors de la prochaine législature porterait sur d'autres aspects et sur la place où ils devaient figurer. Il ne s'agirait nullement d'une réparation d'une quelconque imperfection.

M. Geert Lambert (sp.a-spirit), votre co-rapporteur, estime souhaitable d'étendre la portée de l'article 7bis en projet. Mais il trouverait regrettable que le projet à l'examen soit frappé de caducité simplement parce que le Sénat n'aurait pas eu le temps de débattre des amendements adoptés par la Chambre. L'intervenant estime

De grondwetgever kan perfect bepalingen goedkeuren die aan de gemeenschappen en de gewesten worden opgelegd. Niettemin is in juni 2006 informeel overleg gepleegd met de gemeenschaps- en gewestoverheden teneinde zich ervan te verzekeren dat ze met een en ander instemmen. Bovendien hebben in de Senaat gemeenschapssenatoren zitting. Een van hen is mede-indiener van het aldaar ingediende voorstel en een andere is rapporteur.

Mederapporteur Charles Michel (MR) attendeert erop dat indien de Kamer het voorliggende ontwerp amendeert en het onverwijld goedkeurt, de Senaat nog vier weken de tijd zal hebben om zich uit te spreken. Vindt de staatssecretaris die termijn werkelijk te kort ?

*De staatssecretaris voor Duurzame Ontwikkeling en Sociale Economie vreest dat een amendement op de tekst aanleiding geeft tot een nieuw uitgesponnen debat bij de Senaat, onder meer over de strekking van het *stand still*-beginsel. De kans is zeer groot dat zo'n debat niet vóór het einde van de zittingsperiode wordt afgerond. Op verzoek van de rapporteur verbindt zij zich ertoe aan de regering voor te stellen het toekomstige artikel 7bis te behouden in de volgende verklaring tot herziening. Dat zal de nieuw verkozen Kamers de mogelijkheid bieden de tekst ervan te verfijnen.*

De heer Servais Verherstraeten (CD&V) herinnert eraan dat hij reeds heeft aangegeven dat de ontworpen bepaling beter op haar plaats zou zijn in titel II van de Grondwet. Hij beveelt aan dat de volgende verklaring tot herziening in die zin wordt opgesteld. Hij zou het echter beter vinden, mocht men er zich nu van onthouden een gebrekkige tekst goed te keuren en mocht men zich de tijd gunnen er tijdens de volgende zittingsperiode een betere uit te werken.

De heer Alfons Borginon (VLD) begrijpt degenen die de draagwijdte van de ontworpen grondwettelijke bepaling wensen uit te breiden. Hij wijst er echter op dat de voorliggende tekst een goede tekst is en dat hij mag worden goedgekeurd. Een eventuele herziening in de loop van de volgende zittingsperiode zou betrekking hebben op andere aspecten en op de plaats waar die zouden moeten worden opgenomen. Het zou geenszins gaan om de rechtzetting van een of andere onvolmaaktheid.

Mederapporteur Geert Lambert (sp.a-spirit) acht het wenselijk de portee van het ontworpen artikel 7bis te verruimen. Hij zou het echter betreurenswaardig vinden, mocht het ontwerp vervallen worden verklaard alleen maar omdat de Senaat geen tijd meer zou hebben gehad om de door de Kamer aangenomen amendemen-

préférable d'adopter le projet à l'examen et de permettre une révision de celui-ci durant la prochaine législature.

M. Jean-Marc Nollet (Ecolo) souhaite quant à lui, s'inscrire dans le cadre de la présente déclaration de révision de la Constitution. Sa proposition est, par ailleurs, conforme à cette déclaration. La question de savoir s'il reste encore assez de temps pour amender le texte adopté par le Sénat, est une question de choix et de prise de risque. Il estime, pour sa part, que le risque est faible que le texte amendé ne puisse être examiné à temps par le Sénat.

Mme Marie-Claire Lambert (PS) confirme les propos de Mme Belhouari. Son groupe plaide pour l'adoption sans modification du texte transmis par le Sénat. Il n'a cependant pas d'objection à l'inscription du futur article 7bis dans la prochaine déclaration de révision de la Constitution.

M. Jean-Marc Nollet (Ecolo) dépose les amendements n°s 2 à 4 (DOC 51 2647/003).

L'amendement n° 2 reprend le dispositif de la proposition de révision jointe. L'intervenant insiste sur l'importance de l'effet de cliquet visé par cet amendement. Il s'agit de consacrer l'interdiction de toute marche arrière dans la politique de développement durable. Chaque progrès effectué en cette matière sera ainsi irréversible.

L'amendement n° 3, déposé à titre subsidiaire, est identique à l'amendement n° 1. L'amendement n° 4, également déposé à titre subsidiaire, ne vise qu'à ajouter au texte en projet l'alinéa 2 de la proposition jointe. L'amendement n° 5 vise quant à lui à ajouter au texte en projet l'alinéa 3 de la proposition jointe.

Selon la secrétaire d'État au Développement durable et à l'Économie sociale, les amendements de M. Nollet ne reprennent pas exactement la définition du développement durable reprise dans le rapport Brundtland : certains éléments y sont ajoutés. La pratique actuelle, pour définir le développement durable, est de se référer à la définition Brundtland, mais complétée par les cinq principes mentionnés dans les développements de la proposition. Même si un consensus s'est dégagé au Sénat en faveur de l'inscription dans la Constitution d'une définition plus courte, il ressort clairement des développements précités que c'est bien le contenu de la définition Brundtland qui est visé.

ten te bespreken. Volgens de spreker verdient het de voorkeur het voorliggende ontwerp goed te keuren en de mogelijkheid te bieden het in de loop van de volgende zittingsperiode te herzien.

De heer Jean-Marc Nollet (Ecolo) wenst dat een ander in het kader van de huidige verklaring tot herziening wordt opgenomen. Zijn voorstel strookt trouwens met die verklaring. Of er nog voldoende tijd is om de door de Senaat aangenomen tekst te amenderen, is een kwestie van keuze en van het nemen van een risico. Hij acht het risico klein dat de Senaat de geamendeerde tekst niet tijdig kan bespreken.

Mevrouw Marie-Claire Lambert (PS) beaamt de uitspraak van mevrouw Belhouari. Haar fractie pleit ervoor de door de Senaat overgezonden tekst ongewijzigd aan te nemen, maar heeft geen bezwaar tegen een inschrijving van het toekomstige artikel 7bis in de volgende verklaring tot herziening van de Grondwet.

De heer Jean-Marc Nollet (Ecolo) dient de amendementen nrs. 2 tot 4 in (DOC 51 2641/003).

Amendement nr. 2 neemt het dispositief over van het toegevoegde voorstel tot herziening. De indiener beklemtoont het belang van het door zijn amendement nagestreefde vergrendelingseffect. Het gaat erom het verbod op enige achteruitgang in het op duurzame ontwikkeling gerichte beleid te verankeren. Zo wordt elke in dat opzicht geboekte vooruitgang onomkeerbaar.

Het in bijkomende orde ingediende amendement nr. 3 is identiek aan amendement nr. 1. Het eveneens in bijkomende orde ingediende amendement nr. 4 heeft alleen tot doel aan de ontworpen tekst het tweede lid van het toegevoegde voorstel toe te voegen. Amendement nr. 5 heeft dan weer tot doel aan de ontworpen tekst het derde lid van het toegevoegde voorstel toe te voegen.

Volgens de staatssecretaris voor Duurzame Ontwikkeling en Sociale Economie nemen de amendementen van de heer Nollet de definitie van duurzame ontwikkeling zoals die voorkomt in het Brundtland-rapport niet nauwkeurig over: ze voegen er namelijk een aantal elementen aan toe. Momenteel is het gebruikelijk dat voor de definiëring van duurzame ontwikkeling wordt verwezen naar de Brundtland-definitie, maar aangevuld door de vijf beginselen zoals vermeld in de toelichting bij het voorstel. Ook al werd in de Senaat een consensus bereikt om in de Grondwet een kortere definitie in te schrijven, toch blijkt de voorgaande omschrijving van duurzame ontwikkeling uit de voormelde toelichting.

M. Jean-Marc Nollet (Ecolo) maintient que la définition contenue dans le projet à l'examen est moins engageante que la définition Brundtland. Il lui semble incohérent d'en modifier la formulation si l'objectif est d'en maintenir le contenu.

Fort de l'engagement du secrétaire d'État de proposer au gouvernement l'inscription de l'article 7bis dans la prochaine déclaration de révision, ainsi que des déclarations des groupes politiques soutenant ce principe, *M. Charles Michel (MR)* retire son amendement n° 1.

III. — VOTES

L'amendement n° 1 est retiré.

L'amendement n° 2 est rejeté à l'unanimité.

L'amendement n° 3 est rejeté par 12 voix et 1 abstention.

Les amendements n°s 4 et 5 sont successivement rejetés à l'unanimité.

L'article unique est adopté par 11 voix et 2 abstentions.

Les rapporteurs,

Charles MICHEL

Geert LAMBERT

Le président,

Herman DE CROO

De heer Jean-Marc Nollet (Ecolo) blijft erbij dat de in het besproken voorstel vervatte definitie minder ver gaat dan de Brundtland-definitie. Het lijkt hem van weinig samenhang te getuigen de formulering ervan te willen wijzigen als het de bedoeling is de inhoud ervan te behouden.

Omdat *de heer Charles Michel (MR)*, vertrouwt op de belofte van de staatssecretaris aan de regering voor te stellen artikel 7bis in de volgende verklaring tot herziening in te schrijven, en hij voorts gesterkt is door de verklaringen van de fracties die dat principe steunen, trekt hij amendement nr. 1 in.

III. — STEMMINGEN

Amendement nr.1 wordt ingetrokken.

Amendement nr. 2 wordt eenparig verworpen.

Amendement nr. 3 wordt verworpen met 12 stemmen en 1 onthouding.

De amendementen nrs. 4 en 5 worden achtereenvolgens eenparig verworpen

Het enige artikel wordt aangenomen met 11 stemmen en 2 onthoudingen.

De rapporteurs,

Charles MICHEL

Geert LAMBERT

De voorzitter,

Herman DE CROO